

ŠIAULIŲ APSKRITIES GYVENTOJŲ NUOSTATOS DĖL GLOBALAUS ŽMONIŲ JUDĖJIMO INTEGRACIJOS Į EUROPOS SĄJUNGĄ KONTEKSTE

Lina Giedrimienė

Šiaulių universitetas

Anotacija

Šiame straipsnyje nagrinėjama socialiniu ir moksliniu požiūriu aktuali problema – Šiaulių apskrities gyventojų nuostatos dėl globalaus žmonių judėjimo integracijos į Europos Sąjungą kontekste. Tyrimo objektas – gyventojų nuostatos globalizacijos atžvilgiu. Straipsnio tikslas – atskleisti Šiaulių apskrities gyventojų nuostatas dėl globalaus žmonių judėjimo Lietuvai stojant į Europos Sąjungą. Parengtas teorinis-hipotetinis globalizacijos modelis, o juo remiantis – tyrimo instrumentas (standartizuota uždaro tipo anketa) ir 2004 m. kovą – balandį apklausti 392 Šiaulių apskrities gyventojai.

Nustatyta, kad socialinių nuostatų struktūrą į globalų žmonių judėjimą, migraciją Šiaulių apskrities gyventojų sąmonėje sudaro keturi komponentai: darbo užsienyje vertinimas, išsidarbinimo apribojimai, palankios susisiekiimo sąlygos ir žmonių migracija.

Išrikiavus visus teiginius nuo palankiausiai iki neigiamai įvertintų, faktas, kad „mažėja lėktuvų bilietų kainos“ užima pirmą reitingo poziciją, o nepalankiausiai vertinama tai, kad į Lietuvą atvyksta nelegalūs imigrantai. Nesusituokusių nuostatos, susijusios su galimybe išvykti kitur, yra palankesnės negu susituokusių. Nuostatos dėl globalaus žmonių judėjimo labiausiai priklauso nuo išsilavinimo ir šeiminės padėties

Pagrindiniai žodžiai: nuostatos, globalizacija, migracija.

Įvadas

Globalizacija skatina pažangą įvairiose srityse, pradedant valstybės valdymo forma, baigiant mokslo ir technikos laimėjimais, tačiau turi ir neigiamų pasekmių. Tai tarptautinis nusikalstamumas ir terorizmas, ekologinės problemos. Kita vertus, globalizacija jau yra glaudžiai susijusi su kasdieniniu gyvenimu: internetas, platus prekių pasirinkimas, tarptautinės kelionės daugeliui tapo tiesiog neatsiejama gyvenimo dalimi.

Šis dvejetainis santykis formuoja konfliktinę situaciją tarp visuomenės ir spartėjančių globaliųjų po-

kyčių. Tokio konflikto apraiškos pastebimos įvairiose srityse: pradedant destruktiviomis antiglobalistų demonstracijomis, baigiant konstruktyviomis diplomatinėmis nacionalinių valstybių pastangomis apsisaugoti nuo kitų šalių neigiamos įtakos.

Lietuvos visuomenėje šis konfliktas taip pat ryškėja. Šiame kontekste žmonių socialinių nuostatų globalizacijos proceso ir jo lemiamų pokyčių atžvilgiu tyrimas yra ypač svarbus ir aktualus socialiniu požiūriu.

Tyrimo problema ir aktualumas. Globalizacijos formų yra keletas, todėl kai kurie mokslininkai specializuojasi būtent vienos formos globalizacijos reiškinio tyrimuose. Kultūrinės globalizacijos klausimus nagrinėja J. Tomlinson ir J. Clifford (Tomlinson, 2002; Clifford, 1997), socialinės globalizacijos – T. C. Lewellen, Z. Bauman (Lewellen, 2002; Bauman, 2002), ekonominės globalizacijos – M. Wilkins (Wilkins, 1991), ekologinės – E. Ostrom (Ostrom, 1990), švietimo – Y. Ch. Cheng (Cheng, 2002).

Globalizacijos proceso tyrimų mokslinę svarbą patvirtina ir C. Gulbenkianas. Jis teigia, kad socialinių mokslų atstovai privalo tyrinėti sudėtingas sistemas: „Istoriškai susiformavusios socialinės sistemos sudarytos iš daugybės tarpusavyje sąveikaujančių vienetų, kuriems būdinga susiformavusi ir evoliucionuojanti hierarchinė organizacija ir struktūra bei sudėtingas elgesys laike ir erdvėje“ (Gulbenkianas, 2002).

Globalizacijos proceso identifikavimo problema svarbi ir Lietuvos mokslininkams (Gylis, 2008; Donskis 2006; Grižas, 2006; Grigas, 2003; Kanauka, 2003; Kuzmickas, 2003; Špokas, 2003; Pukelienė, Žilinskienė 1999;). Šie mokslininkai tiria globalizacijos veiksnius, žinių ir mokslo vaidmenį globalinius pokyčius patiriančioje visuomenėje, globalizacijos ir ekologijos ryšius.

Globalizacijos poveikis asmens socialinėms nuostatomis kol kas dar mažai ištirtas. Kaip teigia R. Grigas, „šiandien mes ir susiduriame su viena iš fundamentaliausių socialinės organizacijos pažinimo problemų“ (Grigas, 2003). Ir šiai problemai, mokslininko, nuomone tiek praktikai (pavyzdžiui, politikai,

vadybininkai), tiek mokslininkai, skiria nepakankamai dėmesio.

Tyrimo mokslinį naujumą lemia kol kas dar neatskleista socialinių nuostatų dimensija globalizacijos procese. Atliktas tyrimas parodo, kokios buvo Šiaulių apskrities gyventojų nuostatos dėl globalaus žmonių judėjimo Lietuvai stojant į Europos Sąjungą. Šis darbas padės tolimesnių tyrimų pagrindus.

Tyrimo objektas – gyventojų nuostatos globalizacijos atžvilgiu.

Straipsnio tikslas – atskleisti Šiaulių apskrities gyventojų nuostatas dėl globalaus žmonių judėjimo Lietuvai stojant į Europos Sąjungą.

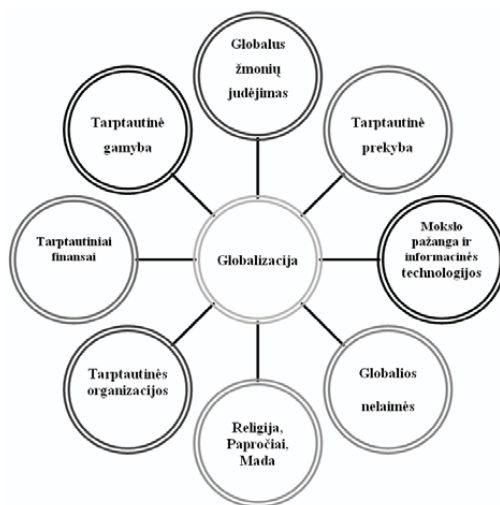
Metodai: mokslinių šaltinių analizė, apklausa pagal standartizuotą klausimyną, duomenų analizė.

Statistiniam duomenų apdorojimui naudota SPSS programa.

Teorinis -hipotetinis globalizacijos modelis

Globalizacija – tai procesas, reiškinys, todėl ir jos struktūrinės dalys taip pat yra ne kas kita, o reiškiniai ar procesai. Dėl šios priežasties globalizacijos formos ir aspektai į modelį nebus tiesiogiai įtraukiami, tačiau jais bus remiamasi vykdant reiškinio dekompoziciją.

Globalus žmonių judėjimas; tarptautinė prekyba ir gamyba, tarptautiniai finansai, tarptautinės organizacijos, globalios nelaimės; mokslo pažanga ir informacinės technologijos, papročiai, religija, mada. sudaro globalizacijos teorinį-hipotetinį modelį (žr. 1 pav.):

1 pav. Teorinis-hipotetinis globalizacijos modelis
Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Su ekonominė globalizacijos forma glaudžiai susiję du procesai: tarptautinė gamyba ir prekyba. Tarptautinė prekyba laikoma vienu pirmųjų globalizacijos požymių istorinėje retrospektyvoje. Tarptautinė gamyba atsirado žymiai vėliau, tačiau taip pat yra laikytina globalizacijos elementu. Ji sukelia gana daug diskusijų visuomenėje. Gamybos perkėlimą į kitas šalis antiglobalistai vadina pastarųjų (dažniausiai Trečiojo pasaulio šalių) išnaudojimu. Tuo tarpu valstybės iš kurios ši gamyba iškeliamą, gyventojai atkreipia dėmesį į darbo vietų mažėjimą ir jį lydinčias neigiamas socialines pasekmes.

Kaip teigiama, „kompanija priklauso į ją investavusiems žmonėms, o ne jos darbuotojams, tiekėjams ar vietovės, kurioje ji įsikūrusi, gyventojams“ (Dunlap, Andelman, 1996). Šis teiginys atspindi didelės pasaulio priklausomybės nuo finansinių rinkų faktą. Šios finansinės rinkos plečiasi į savo „įtakos zoną“ įtraukdamos vis daugiau valstybių, todėl tikslinga tarptautinius finansus laikyti globalizacijos struktūriniu elementu.

Egzistuoja stambios tarptautinės finansų valdymo organizacijos, tokios kaip Pasaulio Bankas. Taip pat pasaulyje veikia ir kitos, su finansais nesusijusios organizacijos: Pasaulio Sveikatos Organizacija, Jungtinės Tautos ir kt. Šios organizacijos atstovavimą politiniams, demografiniams, socialiniams, ekonominiams ir kitiems šalių narių interesams derina su atstovavimu viso regiono arba viso pasaulio kolektyviniams interesams. Šių organizacijų egzistavimo reiškinys apima visas globalizacijos formas ir todėl neabejotinai yra svarbus globalizacijos elementas. Tokiai nuomonei pritaria netgi antiglobalistai, kuriems tarptautinės organizacijos (pavyzdžiui Pasaulio Prekybos Organizacija) – vienas iš neigiamos globalizacijos įtakos simbolių.

Destruktyvus antiglobalistų elgesys, tarptautinis terorizmas atskleidžia vadinamąjį pašalinį globalizacijos poveikį, t. y. reiškinio negatyviąją pusę. Tačiau terorizmas, nacionalistinės ir anarchistinės idėjos, garsiai reiškiamos kaip atsvara globalizacijos įtakai, nėra vienintelės blogybės. Ypač neigiamai ver-

tintini ekologinės globalizacijos formos elementai (klimato atšilimas, aplinkos tarša ir kt.) bei grėsmin-
gos ligos (AIDS, SARS, paukščių gripas ir kt.). Visus
šiuos reiškinius apibendrintai galima pavadinti globa-
liomis nelaimėmis.

Dar vienas globalizacijos elementas – mokslo
ir technikos pažanga. Ši pažanga taip glaudžiai susiju-
si su globalizacijos procesu, kad iki šiol vyksta disku-
sijos, ar tai yra globalizacijos veiksnys, ar padarinys.
Kadangi šis reiškinys turi abiejų kategorijų bruožų,
tikslinga jį laikyti tiesiog globalizacijos struktūriniu da-
limi. Pabrėžtinai šiuo metu ypač išaugęs informacinių
technologijų vaidmuo. Informacinės technologijos sudarė
sąlygas švietimo globalizacijos formai atsirasti,
padeda vystyti daugumai kitų formų.

Tiek ankstyvajame globalizacijos raidos etape,
tiek ir šiandien pastebima papročių ir religijų transfor-
macija. Viduramžiais papročius ir religiją užkariauto-
jai atnešdavo jėga, o dabar ši transformacija vyksta
palaipsniui ir dažniausiai savanoriškai. Pavyzdžiui,
lietuviai sugebėjo neprarasti savo kalbos, spaudos
draudimo ir ilgamečių okupacijų metais, tačiau dabar
jaunimas dažniau vartoja anglų ir kitų kalbų sveti-
mybėmis praturtintą slengą, o ne vieną iš seniausių in-
doeuropiečių grupės kalbų. Šiai religinei ir kultūrinei
globalizacijos daliai taip pat priskirtina mada.

Kaip ir globalizacijos formos, taip ir šie globa-
lizacijos elementai yra glaudžiai susiję tarpusavyje.
Tačiau pagrindiniu ryšiu laikytinas priklausomybės
ryšys tarp elemento ir viso reiškinio.

Globalizacijos raida ir iššūkiai

Terminas *globalizacija* šiuo metu vartojamas
dažniau, tačiau tai nereiškia, kad globalizacija yra
šiuolaikinis socialinis reiškinys. Visuomenės rai-
dos metu virš individualaus problemų sprendimo
lygmens atsirado vietinis bei valstybinis lygmenys.
Dabar kalbama jau apie ketvirtąjį – aukštesnį nei
minėtieji – globalųjį lygmenį (Held ir kt., 2002).
Šiuo lygmens užuomazgos pastebimos jau XV–XVI
amžiuje ir anksčiau. Laikui bėgant globalizacija įgi-
jo naujų formų ir apėmė naujas sritis.

Globalizacijos procesas yra įvairiapusis. Šį pro-
cesą galima apibrėžti nusakant globalizaciją sąlygo-
jančius veiksnys, globalizacijos formas bei jos aspek-
tus (*susijusius elementus*).

Y. Ch. Čengas išskiria technologinę, ekono-
minę, socialinę, politinę, kultūrinę bei švietimo glo-
balizacijos formas, kurios tarpusavyje susijusios
(Cheng, 2002). Tačiau įvertinant kitų globalizacijos
formų įtaką aplinkai bei pasaulio požiūrį į aplinkos,
klimato, gamtinių išteklių dinamiką, tikslinga išskirti
ir *ekologinę globalizaciją*.

Neaktualizuojant to, kokia globalizacijos forma
nagrinėjama, kokie šio proceso atsiradimo veiksniai,

tikslinga atkreipti dėmesį į keturis svarbius aspektus
(Lewellen, 2002; Held ir kt., 2002):

- globalizacijos ekstensyvumą (išsiplėtimą,
sienų įveikimą);
- globalizacijos intensyvumą;
- globalizacijos greitį;
- globalizacijos įtaką.

Globalizacijos įtaką sąlygoja ekstensyvumo,
intensyvumo bei greičio aspektai, tačiau jis yra vie-
nas esminių. Pabrėžtina, kad dėl globalizacijos įtakos
ribos tarp vietinių ir globalių reiškinų gali tapti nei-
aiškios. Tolimuose regionuose vykstančių įvykių įta-
ka lokaliems sustiprėja, kita vertus, lokalūs procesai
gali turėti globalių pasekmių. Pavyzdžiui, šaldytuvų
ar aerolių gamyba naudojant kenksmingas ozono
sluoksniui freono dujas neigiamai veikia ne tik šalis-
gamintojas, bet visą žemės rutulį. (Tomlinson, 2002).
Analogiškas pavyzdys: narkotinių medžiagų gamyba
Lotynų Amerikos šalyse skatina jų vartojimą JAV bei
Vakarų Europos šalyse (Lewellen, 2002).

Nors diskusijos dėl globalizacijos pradžios
vis dar vyksta, išskiriami keturi globalizacijos rai-
dos periodai (Held ir kt., 2002; Fernandez-Armesto,
2002):

- ikimodernusis (iki 1500 m.);
- ankstyvasis modernusis (apie 1500–
1850 m.);
- modernusis (1850–1945 m.);
- šiuolaikinis arba postmodernusis (nuo
1945 m. iki dabar).

Šie periodai tarpusavyje skiriasi globalizacijos
mastu. Svarbu, ar pastebimi dideli pasikeitimai, ar tik
laikini globalizacijos reiškiniai. Be to, kiekvienam pe-
riodui būdingi saviti srautai ir tinklai, infrastruktūra,
globalizacijos plitimo būdai.

Šiuolaikinės globalizacijos **ekstensyvumas**
pasiekė iki šiol neregėtą mastą: išryškėjo kitos globa-
lizacijos formos, pavyzdžiui, ekologinė bei švietimo
globalizacija. Globalizacija išsiskverbė į beveik visas
sritis. Pažymėtina, kad šiame laikotarpyje pasikeitė
paties globalizacijos proceso įvaizdis. Ankstesniuose
laikotarpiuose globalizacija turėjo daugiau prievartinį
bei religinį ir ideologinį pobūdį, o šiuolaikinės globa-
lizacijos pobūdis – konkurencinis, komunikacinis ir
kultūrinis.

Ketvirtajame globalizacijos raidos laikotarpy-
je žmonių migracija nebebuvo tokia masinė kaip pir-
muosiuose laikotarpiuose, tačiau kitų (prekių, infor-
macijos ir kt.) srautų intensyvumas tapo ypač didelis.
Vienas didžiausių šio reiškinio veiksnių – dar labiau
spartėjanti technikos pažanga. Masiškai paplito ir įgi-
jo didžiulę įtaką radijas bei televizija.

Pasaulio mokslininkai pateikia skirtingus globa-
lizacijos pasekmių nacionalinei valstybei scenarijus.
Vieni autoriai teigia, kad nacionalinės valstybės pa-

smerktos žlugti, ateitis priklauso globaliai civilizacijai (Albrow, 1996; Greider, 1997). Kiti tvirtina, kad globalizacijos akivaizdoje valstybės bus priverstos keistis, tačiau išliks (Castells, 1996; Giddens, 1991; Held ir kt., 2002). Tuo tarpu skeptikai teigia, kad globalizacija nevyksta ir senosios valstybės išliks nepasikeitusios.

R. Grigas į globalizacijos procesą Lietuvoje žvelgia kritiškai ir įvardija tokius galimus neigiamus padarinius (Grigas, 2003):

- neigiami demografiniai rodikliai, lietuvių depopuliacija;
- stiprėjanti socialinė ir ekonominė visuomenės diferenciacija;
- lietuvių tautinės savivokos bei nacionalinio ir valstybinio patriotizmo nuvertėjimas;
- dorovinės kultūros nuosmukis, augantis nusikalstamumas;
- biurokratijos ir partokratijos įsitvirtinimas.

Žmonių migracijos ir protų nutekėjimo problemos nagrinėjamos įvairių autorių (Kanauka, 2003; Jasiulevičius, 2003). Jau 2000–2004 m. pastebėta neigiamų demografinių tendencijų: daugiau žmonių miršta ir išvyksta, o ne gimsta ir atvyksta, santykinai daugėja pensininkų (Lietuvos statistikos departamentas, 2008). Atsivėrus sienoms, daug žmonių išvyko gyventi ir dirbti į užsienį. Jei valstybė nekeis demografinės politikos, Lietuvoje gerokai sumažės gyventojų skaičius. Jei esant dabartinėms tendencijoms bendras gyventojų skaičius ir nemažėtų, tai vyktų atvykstančių į Lietuvą užsieniečių sąskaita Tokiu atveju lietuviai sudarytų mažesnę procentą tarp Lietuvos gyventojų.

Tyrimo imties charakteristika

Siekiant išsiaiškinti socialines nuostatas dėl globalizacijos lemiamų pokyčių Lietuvos visuomenėje buvo atliktas kiekybinis tyrimas, kurio metu apklausti 392 Šiaulių apskrities gyventojai. Šiame straipsnyje yra pateikiamos nuostatos dėl globalaus žmonių judėjimo.

Remiantis teoriniu-hipotetiniu globalizacijos modeliu, buvo sudaryta uždaro tipo anketa, kurioje buvo pateikta 100 teiginių apie globalizacijos lemiamus pokyčius ir prašoma juos įvertinti.

Anketoje teiginiai pateikiami struktūrizuota forma. Anketoje pradžioje apibūdinama tyrimo esmė, tikslas, paminėtas tyrimą atliekantis asmuo. Įvadiniame tekste buvo akcentuota, kad anketa anoniminė ir kad pildantis ją žmogus užtruks tik 10–15 min. Buvo siekiama pritraukti kuo daugiau respondentų ir gauti kuo objektyvesnius duomenis

Pirmoje klausimyno dalyje respondentų buvo prašoma pateikti informaciją apie save. Ši informacija padėjo respondentus priskirti atitinkamoms demografinėms, socialinėms grupėms pagal lytį, amžių gyve-

namąją vietą, šeiminei padėčiai, išsilavinimą, socialinį statusą.

Antrojoje dalyje tiriamųjų buvo prašoma pateikti šimto teiginių, susijusių su globalizacijos sąlygojamais pokyčiais, vertinimus. Kad būtų lengviau tai atlikti, prieš šią dalį buvo pateikta trumpa anketos pildymo instrukcija. Įvertinimui buvo pasirinkta Likerto skalė. Pasirinktas penkių pakopų atsakymo formatas, laipsniuojant vertinimus: „labai blogai“, „ko gero blogai“, „neturiu nuomonės“, „ko gero gerai“, „labai gerai“.

Anketos pabaigoje palikta vieta atsakinėjančiam išreikšti savo nuomonę, laisva forma parašyti pastabas ar patarimus. Šia dalimi siekiama parodyti, kad kiekvieno respondento nuomonė iš tiesų labai svarbi. Be to, ši anketos dalis yra svarbi kaip papildomos, apklaustiesiems aktualios informacijos šaltinis.

Iš viso buvo išdalinta 450 anketų. Respondentų atrankos būdas buvo atsitiktinis. Apklausa atlikta 2004 m. kovo–balandžio mėnesiais. Apklausoje raštu dalyvavo 392 Šiaulių apskrities gyventojai (iš Šiaulių miesto – 59,2 proc. iš apskrities rajonų centrų – 15,3 proc., iš kitų Šiaulių apskrities miestų – 14,3 proc. ir 10,2 proc. iš Šiaulių apskrities kaimo vietovių). Tyrime dalyvavo daugiau moterų (59,2 proc.) nei vyrų (40,1 proc.).

Respondentų amžius svyravo nuo 8 iki 86 metų. Apklausiamieji buvo suskirstyti į keturias amžiaus kategorijas. Didžiausią apklaustųjų dalį – 31,5 proc. sudarė 23–35 metų Šiaulių apskrities gyventojai (N = 123), o nuo 8 iki 22 metų amžiaus žmonės sudarė 23,5 proc. visų apklausiamųjų (N = 92). Mažiausia dalis apklaustųjų priklausė 51–86 m. amžiaus grupei – 17,6 proc. (N = 69), 27,4 proc. sudarė 36–50 metų respondentai (N = 107).

Pagal socialinį statusą respondentai pasiskirstė taip: dirbantieji – 59,3 proc. imties, moksleiviai ir studentai – 21,7 proc., pensininkai – 6,1 proc., o bedarbiai – 4,9 proc. Atskirai buvo išskirta dirbančių studentų (5,1 proc. bendros imties) ir dirbančių pensininkų (1,5 proc.) grupės.

Vertinant pagal šeiminei padėtį, 45,5 proc. visų apklaustųjų yra susituokę, 39,3 proc. – nesusituokę, 11,1 proc. – išsiskyre ir 4,1 proc. yra netekę savo sutuoktinio (-ės). 43,9 proc. visų respondentų gyvena su sutuoktiniu (-e), 19,0 proc. – su draugu (-e), 16,9 proc. – su tėvais, 16,1 proc. – vieni, o 4,2 proc. gyvena su vaikais arba pas vaikus.

Iš 392 apklaustųjų penki nenurodė savo išsilavinimo. Daugiausia respondentų turėjo vidurinį ir aukštąjį išsilavinimą; atitinkamai 27,4 proc. (N = 106) ir 27,1 proc. (N = 105). Specialųjį vidurinį išsilavinimą turėjo 20,2 proc. (N = 78), o profesinį – 6,2 proc. apklaustųjų (N = 24). Vidurinės mokyklos nėra baigę 18 respondentų (4,7 proc.). Pradėję mokytis aukštojoje mokykloje ir jų nebaigę sudarė 11,6 proc. ap-

klaustųjų (N = 45). 2,8 proc. apklaustųjų nurodė, kad yra baigę aukštesniausias mokyklas (N=11).

Užsienyje nėra buvę 24,2 proc. (N = 95) respondentų. Trumpalaikėje kelionėje (ekskursijoje ar komandiruotėje) buvo didžiausia dalis visų apklaustųjų – 59,8 proc. (N=219). Kiek ilgiau, nuo kelių mėnesių iki metų, stažavosi ar dirbo 9,7 proc. (N = 38) apklaustųjų Šiaulių apskrities gyventojų. Daugiau kaip metus užsienyje buvo 3,6 proc. (N = 14) apklaustųjų, o 26 respondentai nenurodė, ar buvo užsienyje.

Nuostatų dėl globalaus žmonių judėjimo struktūra

Tyrimo duomenims apdoroti ir tyrimo instrumentui validuoti buvo pasirinktas faktorinės analizės metodas. Taikant faktorinę analizę šiame tyrime buvo atskirai skaičiuojami ir grupuojami kiekvieno bloko empiriniai indikatoriai. Taip pat buvo atlikta patikimumo nustatymo analizė, kuri reikalinga išsiaiškinti, ar

tinkamas tyrimo instrumentas, pagrįsti ir patvirtinti gautus tyrimo rezultatus. Visos šios analizės paremtos statistinėmis koreliacijos procedūromis bei jos principais.

Susidariusios faktorinės struktūros buvo traktuotos kaip socialinių nuostatų dėl globalizacijos struktūrinės dalys ir analizuojamos, t. y. ieškoma bendro latentinių faktorių vardiklio.

Atlikus gautų duomenų, t. y. socialinių nuostatų dėl globalizacijos lemiamų pokyčių Lietuvos visuomenėje, faktorinę analizę, paaiškėjo, kad pateikti teiginiai tarpusavyje susiję į 26 faktorius.

Nustatyta, kad nuostatų dėl globalaus žmonių judėjimo, migracijos Šiaulių apskrities gyventojų sąmonėje struktūrą sudaro keturi komponentai (faktoriai) (žr.1 lentelę):

- darbo užsienyje vertinimas;
- įsidarbinimo apribojimai;
- palankios susisiekimo sąlygos;
- žmonių migracija.

1 lentelė

Globalaus žmonių judėjimo, migracijos vertinimo faktorinis modelis ir skalės validavimo rodikliai¹ (N = 392) (KMO = 0,716)

Komponentai (faktoriai) ir teiginių formuluotės	L	Cronbach- α
DARBO UŽSIENYJE VERTINIMAS		
Lietuviai skina braškes Anglijoje, Švedijoje	0,72	
Lietuviai išvyksta dirbti į kitas šalis	0,63	0,690
Vokietijoje dirba lietuviai programuotojai	0,53	
Galima laimėti „Žaliąją kortą“ ir išvykti gyventi į JAV	0,45	
ĮSIDARBINIMO APRIBOJIMAI		
Anglija taikys apribojimus dėl darbo 7 metus (naujų ES šalių piliečiams)	0,64	
Lietuva netaikys jokių darbo apribojimų Europos Sąjungos piliečiams	-0,61	-0,575
Reikia vizų vykstant į Rusiją, Baltarusiją	-0,31	
PALANKIOS SUSISIEKIMO SĄLYGOS		
Tarptautiniai skrydžiai	0,73	
Mažėja lėktuvų bilietų kainos	0,50	0,590
Bevizis režimas tarp Europos Sąjungos valstybių	0,39	
ŽMONIŲ MIGRACIJA		
Kitų šalių piliečiai atvyksta dirbti į Lietuvą	0,58	
Į Lietuvą atvyksta nelegalūs imigrantai	0,49	0,459
Nuo įstojimo į Europos Sąjungą Airija netaikys jokių apribojimų dėl darbo lietuviams	0,41	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

¹ Terminų ir sutrumpinimų paaiškinimai:

- Apklaustųjų skaičius (N);
- KMO – Kayser-Meyer-Olkin koeficientas, parodantis skalės tinkamumą faktorinei analizei atlikti;
- faktorinis svoris L (trijų faktorių modelyje, sudarytame remiantis Alfa faktorinės analizės metodu bei VARIMAX rotacija) parodo statistinio ryšio tarp kintamojo ir faktoriaus glaudumą;
- testo vidinės konsistencijos koeficientas Cronbach- α .

Esama transporto infrastruktūra turi įtakos žmonių judėjimui. Kuo geresnės ir palankesnės sąlygos, tuo žmonės labiau migruoja. Platus tarptautinių skrydžių pasirinkimas bei mažėjančios skrydžių kainos ir nevaržomas judėjimas tarp ES valstybių suteikia naujų galimybių.

Palankios susisiekimo sąlygos skatina žmonių migraciją: atsiveria valstybių sienos. Kartu su galimybe išvykti dirbti kitur, atsiranda atvirkštinis procesas. Lietuvos piliečiai išvyksta dirbti į kitas šalis ir tuo pat metu kitų šalių piliečiai atvyksta pas mus.

Šiaulių apskrities gyventojų nuostatų dėl globalaus žmonių judėjimo analizė

Išrikiavus visus teiginius nuo palankiausiai iki neigiamai įvertintų, faktas, kad „mažėja lėktuvų biuletų kainos“ užima reitingo poziciją Nr.1 (M=4,77), o nepalankiausiai vertinama tai, kad į Lietuvą atvyksta nelegalūs imigrantai (žr. 2 lentelę).

Reitingo pozicijos numeris (R/Nr) parodo, keltą vietą konkretus įvertintas teiginys užima sąraše, sudarytame įverčių mažėjimo tvarka. Įverčių aritmetinis vidurkis gaunamas sudedant visus įverčius² ir padalinant juos iš atsakiusių skaičiaus. Taigi, kuo aukštesnis aritmetinis vidurkis, tuo teiginys įvertinamas geriau. Ir atvirkščiai, kuo vidurkis mažesnis, tuo teiginys vertinamas nepalankiau.

2 lentelė

Statistinis teiginių apie globalų žmonių judėjimą įvertinimas (N = 392)

Reitingo Nr.	Teiginys	Aritmetinis vidurkis (M)	Satndartinis nuokrypis (SD)	Labai blogai	Ko gero blogai	Neturiu nuomonės	Ko gero gerai	Labai gerai
1	Mažėja lėktuvų biuletų kainos	4,77	0,62	1,0	0,5	2,6	12,5	83,4
5	Bevizis režimas tarp Europos Sąjungos valstybių	4,72	0,63	2,1	3,4	0,0	15,0	79,6
14	Tarptautiniai skrydžiai	4,55	0,75	0,5	1,0	9,6	20,5	68,4
28	Anglija taikys apribojimus dėl darbo 7 metus (naujų ES šalių piliečiams)	4,26	0,93	1,8	5,4	6,7	37,7	48,5
30	Galima laimėti „Žalią kortą“ ir išvykti gyventi į JAV	4,18	0,96	2,6	5,1	8,0	40,6	43,7
53	Vokietijoje dirba lietuviai programuotojai	3,69	1,27	7,9	15,4	6,9	39,2	30,5
60	Lietuviai išvyksta dirbti į kitas šalis	3,40	1,33	11,0	23,0	2,0	43,2	20,7
63	Lietuviai skina braškes Anglijoje, Švedijoje	3,27	1,34	13,1	23,3	4,9	41,0	17,7
68	Nuo įstojimo į Europos Sąjungą Airija netaikys jokių apribojimų dėl darbo lietuviams	3,02	1,39	17,4	25,3	13,8	25,1	18,4
69	Kitų šalių piliečiai atvyksta dirbti į Lietuvą	2,98	1,34	17,5	27,6	4,4	39,9	10,6
78	Lietuva netaikys jokių apribojimų Europos Sąjungos piliečiams	2,20	1,06	25,0	48,2	12,2	10,5	4,1
82	Reikia vizų vykstant į Rusiją, Baltarusiją	2,13	1,11	32,6	41,7	9,8	11,9	3,9
87	Į Lietuvą atvyksta nelegalūs imigrantai	1,44	0,77	67,2	27,0	2,1	2,4	1,3

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Tai, kad „Lietuviai išvyksta dirbti į kitas šalis“ palankiau vertina:

- nevedę (netekėjusios) negu vedę (ištekęjusios), atitinkamai 74 proc. ir 59 proc.;
- turintys vidurinę išsilavinimą negu turintys specialųjį vidurinį ar įgiję aukštąjį išsilavinimą, atitinkamai 70 proc., 59 proc. ir 60 proc.;
- moksleiviai, studentai negu dirbantieji, atitinkamai 80 proc. ir 59proc.;

² Apdorojant anketos duomenis atsakymo variantai buvo „įvertinti“ skaitinėmis reikšmėmis: „Labai blogai“ – 1, „Ko gero blogai“ – 2, „Neturiu nuomonės“ – 3, „Ko gero gerai“ – 4, „Labai gerai“ – 5.

- gyvenantys su tėvais (80 proc.), nei vieni (65 proc.), ar su draugu (64 proc.), su su-tuoktiniu (58 proc.).

Pusė apklaustųjų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, teigiamai vertina, kad lietuviai skina braškes Anglijoje, Švedijoje, o tarp turinčių vidurinę ar specialųjį vidurinį išsilavinimą tokių buvo po 64 procentus. 70 proc. apklaustųjų teigiamai vertina, kad Vokietijoje dirba lietuviai programuotojai. „Labai gerai“ pasisakė 39 proc. vyrų, o moterų šiek tiek mažiau – 25 proc.

84 procentai apklaustųjų palankiai vertina galimybę laimėti „Žalią kortą“ ir išvykti gyventi į JAV. Pastebėta, kad 89 proc. nevedusių (netekėjusių)

ir 81 proc. vedusių (ištekėjusių) vertino teigiamai. Tarp ypač palankiai vertinusių nevedę (netekėjusios) ir vedę (ištekėjusios) sudarė atitinkamai 53 proc. ir 39 proc.

Labai gerai vertino 53 proc. turinčių vidurinį išsilavinimą, 46 proc. – specialųjį vidurinį, o turinčių aukštąjį išsilavinimą tebuvo 32 proc. (atitinkamai palankiai vertino 92 proc., 83 proc. ir 76 proc.). 56 proc. besimokančiųjų galimybę laimėti vertino labai gerai, o dirbančiųjų tebuvo 38 proc. (palankiai vertino atitinkamai 92 proc. ir 81 proc.).

Nuostatos kitų šalių piliečių, kurie atvyksta dirbti į Lietuvą atžvilgiu yra palankios ir pastebėta, kad:

- nevedę (netekėjusios) vertina palankiau negu vedę (ištekėjusios), atitinkamai 61 proc. ir 44 proc.;
- 49 proc. turinčių vidurinį išsilavinimą ir 37 proc. specialųjį vidurinį išsilavinimą vertino palankiai;
- iš turinčių aukštąjį išsilavinimą teigiamai vertinančių buvo 59 proc.;
- moksleiviai, studentai palankiau vertina negu dirbantieji, atitinkamai 61 proc. ir 48 proc.

Į Lietuvą atvykstančių nelegalių imigrantų atžvilgiu nepalankiai nusiteikę beveik visi apklaustieji (apie 90%). 71% vedusių šį faktą vertino labai blogai, o tokio požiūrio laikėsi 59 proc. nesusituokusių. Dirbantieji taip pat nepalankiau (kategoriškiau) vertino, palyginti su besimokančiais (atitinkamai 66 proc. ir 58 proc.). Gyvenantys su sutuoktiniu labai nepalankiai vertino, palyginti su kitais (72 proc.).

Labai palankiai bevizį režimą tarp Europos Sąjungos valstybių vertina 87 proc. aukštąjį išsilavinimą turinčių, ne taip palankiai vertina turintys specialųjį vidurinį ar vidurinį išsilavinimą (atitinkamai 72 proc. ir 76 proc.). Apie 73 procentus apklaustųjų nepalankiai vertina tai, kad Lietuva netaikys jokių darbo apribojimų Europos Sąjungos piliečiams. Jokių kitų ryškių nuomonių skirtumų nepastebėta. Tai, kad nuo įstojimo į Europos Sąjungą Airija netaikys jokių apribojimų dėl darbo lietuviams, palankiau vertino aukštąjį o ne specialųjį vidurinį išsilavinimą turintys respondentai, atitinkamai 47 proc. ir 38 proc.. Studentai ir moksleivių, teigiamai vertinančių buvo 39 proc., o dirbančiųjų – 48 proc.. Moterys (78 proc.) nepalankiau nei vyrai (66 proc.) vertino faktą, kad vykstant į Rusiją, Baltarusiją reikia vizų. Vertinant kitus teiginius, esminių nuostatų skirtumų, kurios priklauso nuo lyties, nepastebėta.

Nesusituokę labai palankiai vertina tai, kad mažėja lėktuvų bilietų kainos, palyginti su susituoku-

siais (atitinkamai 90 proc. ir 77 proc.), kaip ir besimokantys, palyginti su dirbančiais (atitinkamai 91 proc. ir 80 proc.).

Išvados

1. Globalus žmonių judėjimas; tarptautinė prekyba ir gamyba, tarptautiniai finansai, tarptautinės organizacijos, globalios nelaimės; mokslo pažanga ir informacinės technologijos; papročiai, religija, mada sudaro teorinį-hipotetinį globalizacijos modelį.
2. Atlikus tyrimą nustatyta, kad socialinių nuostatų dėl globalaus žmonių judėjimo, migracijos struktūrą Šiaulių apskrities gyventojų sąmonėje sudaro keturi faktoriai: „Darbo užsienyje vertinimas“, „Įsidarbinimo apribojimai“, „Palankios susisiekimo sąlygos“ ir „Žmonių migracija“.
3. Tyrimo metu paaiškėjo, kad Šiaulių apskrities gyventojai teigiamai vertina palankias susisiekimo sąlygas („Mažėja lėktuvų bilietų kainos“, „Bevizis režimas tarp Europos Sąjungos valstybių“, „Tarptautiniai skrydžiai“). Nepalankiausiai vertina žmonių migraciją („Į Lietuvą atvyksta nelegalūs imigrantai“, „Kitų šalių piliečiai atvyksta dirbti į Lietuvą“) ir įsidarbinimo apribojimus („Reikia vizų vykstant į Rusiją, Baltarusiją“, „Lietuva netaikys jokių apribojimų Europos Sąjungos piliečiams“).
4. Tyrimo metu pastebėta, kad nevedusių (netekėjusių) žmonių nuostatos, susijusios su galimybe išvykti kitur yra palankesnės už vedusių (ištekėjusių). Tiek galimybė dirbti užsienyje, tiek įsidarbinimo apribojimai, tiek palankios susisiekimo sąlygos priimtinesnės nevedusiems (netekėjusioms), o ne šeimą sukūrusiems asmenims.
5. Analizuojant duomenis nustatyta, kad nuostatos į globalų žmonių judėjimą labiausiai priklauso nuo išsilavinimo ir šeiminės padėties. Turintys vidurinį išsilavinimą palankiau nei aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys vertino lietuvių išvykimą dirbti į kitas šalis, lietuvių braškių skynimą Anglijoje, Švedijoje, galimybę laimėti „Žalią kortą“ ir išvykti gyventi į JAV. Bevizį režimą tarp Europos Sąjungos valstybių palankiau vertino aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys. Galima daryti prielaidą, kad siekiant aukštojo išsilavinimo ateitis daugiau yra siejama su Lietuva, su tinkamomis sąlygomis čia gyventi ir dirbti, o ne su galimybe dirbti užsienyje.

Literatūra

1. Albrow, M. (1996). *The global age*. Cambridge: Polity Press.
2. Bauman, Z. (2002). *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vilnius: Strofa.
3. Castells, M. (1996). *The end of the millenium*. Oxford: Blackwell.
4. Cheng, Y. Ch. (2002). Fostering Local knowledge and Wisdom in globalized education: multiple theories. *Globalization and localization enmeshed: searching for a balance in education: The 8 international conference*. Thailand. Prieiga per internetą: <<http://www.ied.edu.hk/cird/doc/speeches/18-21nov02.pdf>>. [Žiūrėta 2008 m. rugsėjo 5 d.].
5. Clifford, J. (1997). *Routes :travel and translation in the late twentieth century*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Donskis, L. (2006). Globalizacija ir tapatybė: asmeninės pastabos apie lietuviškuosius tapatybės diskursus. *Identiteto sociologija*, 2, p. 69–83.
7. Dunlap, A. J., Andelman, B. (1996). *How I Saved Bad Companies and Made Good Companies Great*. New York: Time Books.
8. Fernandez-Armesto, F. (2002). Globalization in World History. *History Today*, [žiūrėta 2004-03-04]. Prieiga per internetą: <http://articles.findarticles.com/p/articles/mi_m1373/is_5_52/ai_85677864/print>.
9. Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity*. Cambridge: Polity Press.
10. Greider, W. (1997). *One world, Ready or Not: The manic logic of global capitalism*. New Yourk: Simon Schuster.
11. Gylys, P. (2008). *Ekonomika, antiekonomika ir globalizacija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
12. Grigas, R. (2003). Globalizacija ir lietuvių tautos savi-teigos kultūra: santykio trajektorijos. *Liaudies kultūra*, 1, p. 2–11.
13. Grižas, R. A. (2006). *Globaliniai ekonominiai procesai*. Vilnius: Ekonomikos mokymo centras.
14. Gulbenkianas, C. (2002). *Atverkime socialinių mokslų gelmes*. Vilnius: Knygiai.
15. Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., Perraton, J. (2002). *Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra*. Vilnius: Margi raštai.
16. Jasiulevičius, V. (2003). *Lietuvos ateitis pasaulio kontekste: Specialistų žvilgsnis*. Vilnius: Mokslo Aidai.
17. Kanauka, A.V. (2003). Lietuvos visuomenės saugumo iki 2100 metų scenarijaus prognozė. Kn.: *Globalizacija: taikos kultūra, žinių visuomenė, tolerancija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 225 - 232.
18. Kuzmickas, B. (2003). Globalizacija – priklausomybės ir tapatybės. Kn.: *Globalizacija: taikos kultūra, žinių visuomenė, tolerancija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, p. 30–42.
19. Lewellen, T. C. (2002). *The Antropology of Globalization*. Westport: Bergin & Garvey.
20. Manfred, B. S. (2008). *Globalizacija: labai trumpas įvadas*. Vilnius: Egrimas.
21. Noland, M. (2005). Popular attitudes, globalization and risk. *International finance*, 8, p. 199–229.
22. O'Rourke, K. H., Sinnott, R. (2004). The determinants of individual attitudes towards Immigration Prieiga per internetą: http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6V97-4J0XRY4-2&_user=2994919&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&view=c&_version=1&_url. [Žiūrėta 2008 m. spalio 1 d.].
23. Ostrom, E. (1990). *Gouverning the commons: the evolution of institutions for collective action*. Cambridge: Cambridge University Press.
24. Pukelienė, V., Žilinskienė, N. (1999). Globalizacijos procesai ir darbo užmokestis bei jo specifika Lietuvoje ekonomikos pokyčių sąlygomis. *Socialiniai mokslai*, 4, p. 34–43.
25. Špokas, E. (2003). Globalizacijos iššūkiai saugumui. *Globalizacija: taikos kultūra, žinių visuomenė, tolerancija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, p. 207–213.
26. Tomlinson, J. (2002). *Globalizacija ir kultūra*. Vilnius: Mintis.
27. Wilkins, M. (1991). *The growth of multinationals*. Aldershot: Edward Elgar.
28. Lietuvos statistikos departamentas. Pagrindiniai šalies 1996–2007 m. ekonominės ir socialinės raidos rodikliai (metiniai) Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2519>> [Žiūrėta 2008 m. rugsėjo 25 d.].
29. Lietuvos statistikos departamentas. Pagrindiniai ekonominės ir socialinės raidos rodikliai (ketvirtiniai) Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2565>> [Žiūrėta 2008 m. rugsėjo 25 d.].

Lina Giedrimienė

Attitudes of Šiauliai District Inhabitants towards Global People Migration in the Context of Integration to the European Union

Summary

The aim of this article is to analyze attitudes of Šiauliai district inhabitants towards global people migration in the context of integration into the European Union. The subject of the research is attitudes of inhabitants towards globalization. The main parts of the theoretical-hypothetic model of globalization are the following: global

immigration; international trade; scientific progress and information technologies; global disasters; religion, traditions, trend; international organizations; international finance; international trade.

The survey questionnaire was constructed on the base of the theoretical-hypothetic model. Respondents

were asked to evaluate a hundred propositions about societal impact of globalization. It included common information about the aim of survey, demographic questions (gender, age, education, social status and etc.) in the first part. In the second part there were propositions about societal impact of globalization and for evaluation was used scale of Likert. 392 Šiauliai district inhabitants were polled in March–April of 2004.

The survey shows that the structure of attitudes towards global migration consists of evaluation of work

abroad, restrictions for employment, favorable environment for traveling and people migration. The fact stating that prices of flight tickets decrease was ranked as the most positive, and illegal immigration to Lithuania as the most negative. After the research and analysis of results it was noticed, that unmarried people estimate possibility to go abroad more positively than married ones. Attitudes toward global people migration depend on education and marital status.